

Отже, необхідність та перспективність досліджень феномена професійного самоздійснення зумовлена постійним прискоренням науково-технічного прогресу та характерними для сучасного етапу розвитку світового суспільства швидкими економічними, соціальними та духовними перетвореннями. Такі дослідження мають допомогти створити для фахівців різних професій стійкі смисложиттєві орієнтири у мінливому світі, знайти та зміцнити особистісний сенс професійної самореалізації.

Коkun O.M.^{1,2}, Мороз В.М.¹, Пішко І.О.¹, Лозинська Н.С.¹

¹*Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України*

²*Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

ОПИТУВАЛЬНИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Актуальність. Вимоги сьогодення зумовлюють постійну необхідність в удосконаленні засобів науково-психологічного забезпечення службової діяльності різних категорій військовослужбовців. У межах вирішення цього комплексу завдань нами було розроблено опитувальник самооцінки психологічної готовності військовослужбовців до виконання службово-бойових завдань, який викладено в цій публікації.

Теоретико-методологічні основи розробки опитувальника.

В основу розробленого опитувальника покладена теоретично обґрунтована [1, 2] та емпірично апробована нами у попередніх дослідженнях [3-5] структура та зміст *тривалої психологічної готовності фахівця до діяльності в екстремальних умовах*. Відповідно до неї, психологічна готовність військовослужбовця до виконання службово-бойових завдань складається з особистісної та функціональної готовності. Перша передбачає наявність чотирьох компонентів, друга – шести.

Структура психологічної готовності військовослужбовця до виконання службово-бойових завдань

1. Особистісна готовність.

1.1. Моральна готовність.

1.1.1. Усвідомлення обов'язку, відповідальності.

1.1.2. Усвідомлення небезпеки для власного життя.

1.1.3. Усвідомлення соціального та особистісного сенсу службової діяльності.

1.1.4. Активна життєва позиція.

1.1.5. Самокритичність.

1.1.6. Потреба у військово-професійному самовдосконаленні.

1.2. Вольова готовність.

1.2.1. Впевненість у собі.

1.2.2. Зібраність, організованість.

- 1.2.3. Сміливість, рішучість.
- 1.2.4. Самоконтроль, витримка.
- 1.2.5. Готовність до ризику.
- 1.3. Комунікативна готовність.
 - 1.3.1. Комунікабельність.
 - 1.3.2. Переконливість.
 - 1.3.3. Володіння військово-професійною мовою.
 - 1.3.4. Вміння віддавати чіткі команди.
 - 1.3.5. Повага до колег, готовність до взаємодопомоги.
- 1.4. Загальнопсихологічна готовність.
 - 1.4.1. Оптимальний рівень особистісної тривожності.
 - 1.4.2. Високі здібності до саморегуляції психічного стану.
 - 1.4.3. Розвинуті пізнавальні здібності.
 - 1.4.4. Розвинуті здібності до планування, моделювання, програмування, оцінки результатів військово-професійної діяльності.
- 2. Функціональна готовність.
 - 2.1. Мотиваційна готовність.
 - 2.1.1. Відданість військовій службі.
 - 2.1.2. Переконавання в необхідності власної військової професії.
 - 2.1.3. Потреба в успішному вирішенні військово-професійних завдань.
 - 2.1.4. Бажання досягти успіху в військово-професійній діяльності.
 - 2.1.5. Потреба в самовдосконаленні.
 - 2.2. Когнітивна готовність.
 - 2.2.1. Знання військово-професійних обов'язків, функцій.
 - 2.2.2. Оцінка їхньої суспільної значущості.
 - 2.2.3. Знання способів, методів, засобів вирішення військово-професійних завдань.
 - 2.2.4. Адекватність усвідомлення своїх можливостей, здібностей.
 - 2.2.5. Знання особливостей та ймовірних змін у службовій діяльності.
 - 2.3. Креативна готовність.
 - 2.3.1. Здатність генерувати ідеї.
 - 2.3.2. Гнучкість розуму.
 - 2.4. Орієнтаційна готовність.
 - 2.4.1. Знання про особливості й умови службової діяльності.
 - 2.4.2. Знання про вимоги службової діяльності до особистості.
 - 2.5. Операційна готовність.
 - 2.5.1. Наявність необхідних військово-професійних умінь і навичок.
 - 2.5.2. Володіння способами та прийомами військово-професійної діяльності.
 - 2.5.3. Здатність до моделювання своєї військово-професійної діяльності та антиципації.
 - 2.6. Оцінювальна готовність.

2.6.1. Адекватність самооцінки власної військово-професійної підготовленості та відповідності результатів вирішення службових задач визначеним вимогам.

Отже, психологічну готовність військовослужбовця до виконання службово-бойових завдань характеризують 38 показників (20 – особистісну готовність, 18 – функціональну).

**Загальна характеристика та обробка результатів Опитувальника
"Самооцінка психологічної готовності військовослужбовця до
виконання службово-бойових завдань"**

Згідно з вищенаведеною структурою психологічної готовності в опитувальник включено 38 пунктів самооцінки психологічної готовності до виконання службово-бойових завдань з п'ятьма можливими варіантами оцінки, розташованих за порядковою шкалою в бік зростання.

Опитувальник надає можливість визначити загальний рівень самооцінки психологічної готовності військовослужбовця до виконання службово-бойових завдань, а також окремо ступінь сформованості таких його двох складових, як особистісна та функціональна, в кожній з яких оцінюється ще ступінь сформованості, відповідно, чотирьох та шести компонентів.

Опрацювання результатів. Кількісні результати опитувальника підраховуються згідно з нижченаведеним ключем.

Показники	Ключ
Загальний рівень самооцінки психологічної готовності військовослужбовця до виконання службово-бойових завдань	∑ пп. № 1-38 / 38
Рівень самооцінки особистісної готовності	∑ пп. № 1-20 / 20
Рівень самооцінки функціональної готовності	∑ пп. № 21-38 / 18
Рівень самооцінки моральної готовності	∑ пп. № 1-6 / 6
Рівень самооцінки вольової готовності	∑ пп. № 7-11 / 5
Рівень самооцінки комунікативної готовності	∑ пп. № 12-16 / 5
Рівень самооцінки загальнопсихологічної готовності	∑ пп. № 17-20 / 4
Рівень самооцінки мотиваційної готовності	∑ пп. № 21-25 / 5
Рівень самооцінки когнітивної готовності	∑ пп. № 26-30 / 5
Рівень самооцінки креативної готовності	∑ пп. № 31-32 / 2
Рівень самооцінки орієнтаційної готовності	∑ пп. № 33-34 / 2
Рівень самооцінки операційної готовності	∑ пп. № 35-37 / 3
Рівень самооцінки оцінювальної готовності	п. № 38

Оцінювання результатів. Попередньо, рівень самооцінки психологічної готовності військовослужбовця до виконання службово-бойових завдань, і загальний, і окремо за кожною з його складовою та компонентом, можна розглядати як *достатній*, коли його значення дорівнює чотирьом балам і вище. Більш точні нормативні показники для опитувальника можна визначити лише на основі проведення досліджень з різними категоріями військовослужбовців.

Бланк Опитувальника "Самооцінка психологічної готовності військовослужбовця до виконання службово-бойових завдань"

П.І.Б. (повністю) _____

Дата обстеження _____ Вік _____ Стать чол./жін. (підкреслити)

Посада (підрозділ) _____ Спеціальність _____

Військове звання _____

Інструкція: Будь ласка, оцініть ступінь розвитку *своїх* військово-професійних якостей, властивостей та вмінь на даний момент за п'ятибальною шкалою відносно *наявного* та *бажаного* для Вас їхнього розвитку:

"1" – Ви *повністю незадоволені* розвитком певної якості;

"2" – Ви *значною мірою незадоволені* розвитком певної якості;

"3" – Ви *посередньо задоволені* розвитком певної якості;

"4" – Ви *майже задоволені* розвитком певної якості;

"5" – Ви *повністю задоволені* розвитком певної якості.

Виберіть найбільш підходящий варіант оцінки, обвівши кружечком відповідну цифру.

№	Запитання	Варіанти оцінки				
1	Чіткість розуміння службового обов'язку та відповідальності	1	2	3	4	5
2	Чіткість усвідомлення рівня небезпеки для власного життя	1	2	3	4	5
3	Повнота розуміння соціального та особистісного значення службової діяльності	1	2	3	4	5
4	"Активність" життєвої позиції	1	2	3	4	5
5	Здатність самокритично оцінювати себе та свої вчинки	1	2	3	4	5
6	Вираженість потреби у постійному військово-професійному самовдосконаленні	1	2	3	4	5
7	Впевненість у собі	1	2	3	4	5
8	Зібраність та організованість	1	2	3	4	5
9	Сміливість та рішучість під час виконання службово-бойових завдань	1	2	3	4	5
10	Самоконтроль та витримка під час виконання службово-бойових завдань	1	2	3	4	5
11	Готовність до ризику під час виконання службово-бойових завдань	1	2	3	4	5
12	Комунікабельність у військово-професійній взаємодії	1	2	3	4	5
13	Переконливість у військово-професійній взаємодії	1	2	3	4	5
14	Володіння військово-професійною мовою	1	2	3	4	5
15	Вміння віддавати чіткі команди	1	2	3	4	5
16	Поважливе ставлення до співслужбовців, готовність прийти їм на допомогу	1	2	3	4	5
17	Відповідність рівня власної тривожності значимості службової ситуації	1	2	3	4	5
18	Здатність керувати своїм психічним станом	1	2	3	4	5
19	Здатність швидко сприймати, переробляти та засвоювати нову інформацію	1	2	3	4	5
20	Здібності до планування, прогнозування та точної оцінки результатів власної військово-професійної діяльності	1	2	3	4	5

21	Відданість військовій службі	1	2	3	4	5
22	Переконаність в необхідності власної військової професії	1	2	3	4	5
23	Вираженість потреби в успішному вирішенні військово-професійних завдань	1	2	3	4	5
24	Бажання досягти успіху в військово-професійній діяльності	1	2	3	4	5
25	Вираженість потреби у постійному самовдосконаленні	1	2	3	4	5
26	Обізнаність щодо специфіки власних військово-професійних обов'язків та функцій	1	2	3	4	5
27	Чіткість розуміння суспільної значущості власних військово-професійних обов'язків та функцій	1	2	3	4	5
28	Обізнаність щодо способів, методів та засобів вирішення військово-професійних завдань	1	2	3	4	5
29	Адекватність усвідомлення своїх можливостей та здібностей	1	2	3	4	5
30	Обізнаність щодо особливостей та ймовірних змін у службовій діяльності	1	2	3	4	5
31	Здатність генерувати нові ідеї у військово-професійній діяльності	1	2	3	4	5
32	Гнучкість мислення під час вирішення військово-професійних завдань	1	2	3	4	5
33	Обізнаність щодо особливостей і умов службової діяльності	1	2	3	4	5
34	Обізнаність щодо вимог, які службова діяльність ставить до особистості військовослужбовця	1	2	3	4	5
35	Наявність необхідних військово-професійних умінь і навичок	1	2	3	4	5
36	Рівень володіння способами та прийомами військово-професійної діяльності	1	2	3	4	5
37	Здатність до моделювання своєї військово-професійної діяльності та передбачення її наслідків	1	2	3	4	5
38	Точність самооцінки власної військово-професійної підготовленості та відповідності результатів вирішення службових задач визначеним вимогам	1	2	3	4	5

Список використаних джерел

1. Кокун О.М. Зміст та структура психологічної готовності фахівців до екстремальних видів діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць*. 2010. Вип. 7. С. 182-190.
2. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В. Діагностування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ. 2011. 153 с.
3. Кокун О.М. Психологічна структура лідерських якостей майбутнього офіцера. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 4(29). С. 170-74.
4. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Герасименко М.В., Ткаченко В.В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ. 2012. 433 с.

5. Коқун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Особливості негативних психічних станів військовослужбовців. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 5(42). С. 262 - 267.

Корніяка О.М.

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ВЛАСТИВІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Останнім часом представники різних наук активізують свої спроби цілісного осмислення життєстійкості як особистісного ресурсу для подолання складних ситуацій життєдіяльності. А більш як двадцятирічний досвід вивчення проблеми життєстійкості дав дослідникам змогу розглядати це поняття як міру здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігаючи при цьому внутрішню збалансованість ресурсів і не знижуючи успішності діяльності.

Разом з тим науковці і досі не виробили спільної позиції щодо визначення сутності поняття життєстійкості. Дехто з вчених розуміє цей психологічний феномен як інтегративне утворення, якість, властивість, рису, ключову змінну чи базове ядро особистості; як систему її стійких переконань, ціннісних настановлень, особливий клас «духовних» здібностей; чинник регуляції психофізіологічного стану, міру здатності «подолання самого себе» (Д.О. Леонт'єв); «здатність перетворювати проблемні ситуації в нові можливості» (С.А. Богомаз); заявляє про наявність в її структурі «ціннісно-сміслових настановлень на власну спроможність визначати і контролювати події свого життя» (А.М. Фомінова); розглядає його як «ключовий ресурс» (В.М. Логінова) чи потенціал суб'єкта діяльності.

Крім того, в науковій літературі цей феномен нерідко позначається різними термінами, як-от: «hardiness» (С. Мадді); життєздатність, життєспроможність, самоефективність (А. Бандура); життєтворчість, особистісний (особистісно-професійний) потенціал (Д.О. Леонт'єв); адаптаційний потенціал (А.Г. Маклаков); ключова особистісна змінна (О.А. Чиханцова); внутрішній ключовий ресурс (В.М. Логінова); особистісна диспозиція тощо. Вітчизняні і зарубіжні автори досліджували й сутнісні зв'язки життєстійкості з іншими властивостями особистості – зокрема, вони теоретично обґрунтували чинники детермінації психологічної стійкості і витривалості суб'єкта у складних, стресогенних умовах.

На думку А.М. Фомінової (2012), життєстійкість розвивається і трансформується протягом усього життя людини. Вона спирається на позитивне життєставлення та почуття задоволення від власної життєдіяльності, виявляючись в особливостях свідомої саморегуляції, в успішності подолання стресових ситуацій і реалізації життєвої програми.

У визначенні структури життєстійкості науковці спираються на результати досліджень С. Мадді, відповідно до яких життєстійкість